

Egy évtized múlva Aquincum területén új város áll

Óbuda ráterjeszkedik a kétezeréves kulturromokra — Gyárváros legyen vagy villaváros Aquincum körül? — Meg kell menteni a rommaradványokat — Pusztuló emlékek a múzeum táján

(A Nemzeti Ujság tudósítójától.) Van Budapestnek egy igen nevezetes kulturértéke közel a Dunához Óbuda fölött, melynek feltárása ideközponosítottá annakidején az egész világ figyelmét és amelyet most az eltűnés, szétmorzsolódás veszélye fenyeget. A nevezetesség: Aquincum, a nagy római birodalom II. segédlegiójának és a pannóniai provinciának egykori fővárosa. A veszély pedig: Óbuda terjeszkedése észak felé, amely terjeszkedéssel — *kellő óvatosság és emlékek iránti tisztelet nélkül* — a sok helyütt ép romdarabokra ráépül az új város és Aquincumból mindössze a zsúfolt kis múzeum marad meg.

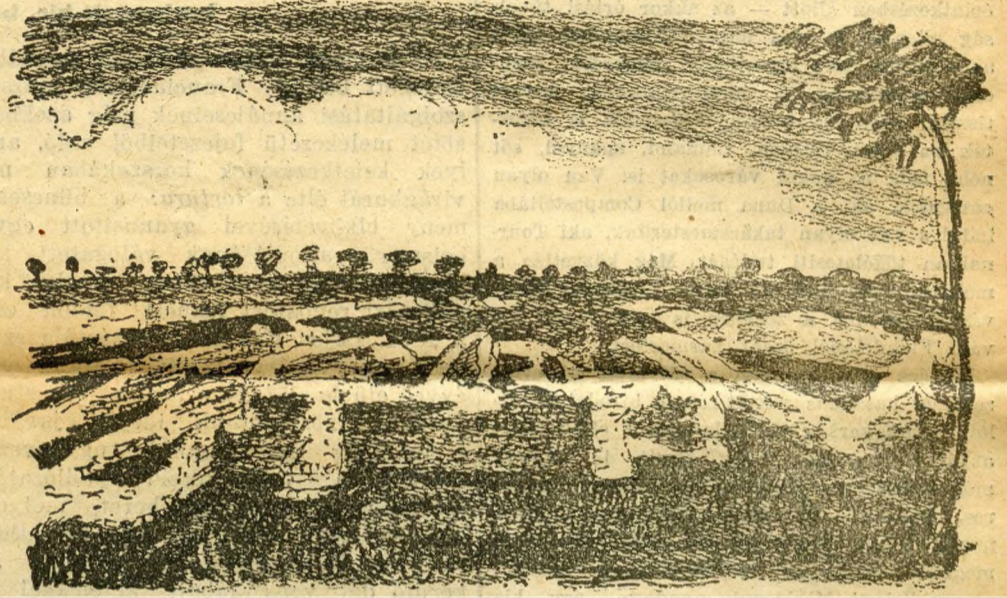
kibukkant darabokat és egyéb ősi épületköveket. Amikor a tudományos fórumok a nagy pusztítást megbeszéltek, Ószöny már egykedvűen állt Bregitio elpusztult világa felett.

Aquincum emlékének azonban szerepe volt, hogy egyszerre végzett hivatalos ásatással tárták fel, még pedig véletlenül azt a darabját, amely a kétezeréves város központja lehetett. Egymásután került napvilágra meghatározható ép állapotban az egykori nagy fürdő, a katonai városrész és a cirkusz, aztán számtalan szarkofág és a következő városi utak és hadi országutak nyugat és észak felé egy-egy rövidebb vonalon. Az

pihenő- és tornacsarnok volt. Végül az amphiteatrumban, melynek kőpadSORAI ÉPEN MARADTAK, az látszik, hogy ebben a sokáig szigorú katonavárosnak hitt határprovinciában rendezes, nyugalmas polgári élet folyt, amit könnyen kiolvastak az ülhelyek támlakövébe bevésztett polgári nevekből.

Kiegészíti a képet a további ásatások alkalmából talált sok szarkofág, síremlék, egy Nemesia szentély, amely a cirkusz egyik épületrésze volt, egy Mithraeum, melyből kitűnik, hogy igen sokan tisztelték a császárkultusz mellett a napisten hitét, ezt a Perzsiából importált misztikus, sötét, ceremóniás vallást, amit a már hullámzó népvándorlási áramlat hozott el. Aztán találtak ékszereket, edénye-

is ugyanaz a szomorú továbbpusztítás szel-leme uralkodik, mint az egész feltárt romtájon. Pompás allét csináltak egy fennmaradt római ut vonalán, gyönyörűen rendezett szarkofágokkal díszítve. Jobbra ettől, a múzeumnál azonban ott hever félig a földbe süppedve több remek sirtábla és morzsolja a homok, eső, szél. Az esőlé tőcsákba gyűlik az ősi faragások között, néhányból egész pázsit nőtt már ki. Meg kell menteni kulturkötelességből és a további generációk számára minden parányi emlékdarabkát és ha erce a mostani aquincumi gondnokság és múzeumvezetőség nem elég körültekintő, vagy küldjön hivatatottabb embereket oda a főváros, vagy adja át a Nemzeti Múzeumnak, amely biztosan és

Az amphiteatrum romjai

ket, sőt edénygyártó telepet is a különféle mesterségbeli eszközökkel együtt, amiket ma a múzeum őriz. És előtűnik kétezer év kódéből itt a nagyszerű romok közt az a csodálatosan fejlett kulturélet, amit egyszerűen legázolt Róma bukása, felégetett a népvándorlás és a hunok már Aquincum romköveiből építették a közelben a maguk Attila-városát.

Aquincumot ezután teljesen elhagyták a következő népek, úgy hogy a magyarok térfoglalása idején az egykori gyönyörű római provincia fővárosa a földdel egyenlő romokban hevert. Azóta rápermetezte az idő az elfeledést, rászántotta a szél a földet és eltamette — szá-munkra azokat a nagyszerűségeket, amik fölött bámulva áll meg a mai kultúrember.

Aquincum elpusztulása után, igaz, évszázadokkal később, egy új város kezdett kibontakozni a romok felett, melynek eredetét Attila korára teszik és amelyet az Árpád-házi királyok építettek ki. Ez a város Óbuda, mely egyszerűen elmaradt fejlődésében, hogy IV. Béla a tatárok állandó veszélyeztetése miatt Budavárát megalapította és várszerűen kiépítette. A lakosság ide költözött át, ahol közvetlenebb védelmet kapott, aztán külföldről telepítettek le itt idegeneket. A veszély elmúlásával tul-fejlődött Buda a várfalakon, majd a szemben lévő Pest is megnőtt. És Óbuda lassan kull-gott csak a két testvérváros mögött egészen a legutóbbi időkig.

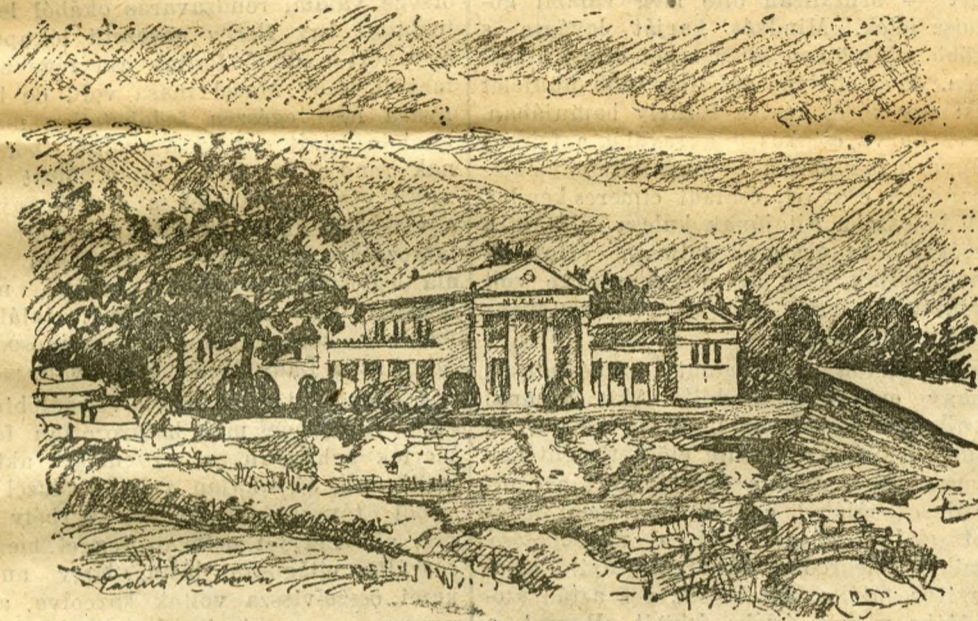
Most azonban a Budapest terjeszkedésével kapcsolatos terveknek egyik legfontosabb tétele Óbuda északi elnyújtása a Duna vonalától a hegyekig, csak abban nincs még döntés, hogy gyárvárost létesítsenek-e tovább a Váci-ut és Újpest tulsó oldalai folytatásaképp, vagy villaváros legyen Óbuda északi része. A tervek jó mélyen fekszenek esztendőök óta a városházi íróasztalfiókok alján, azonban Óbuda tervek nélkül is megmozdult és erős építkezési iramra készül, amit a gazdasági viszonyok fordulásával szukszesszive meg is kezdett már. A lejtőről lenyomul az építkezés a Duna felé és — ott áll nem messze Aquincum üldözött, nevezetes romjai előtt. Az ősi római várost Óbuda felemészttette, annak köveiből városossá emelkedett. *A meglévő, feltárt és meghatározott kulturemlékeknél azonban meg kell állni és nagyon gyorsan határozni a dolgok fölött.* Olaszországban az ősi római emlékek az állam védelme alatt állanak. Az állam határoz a rá- és körülépítés kérdésében is és még egyszer se történt, hogy kulturértékű maradványok környékére *villaépítkezésnél egyebet megengedett volna.*

Aquincum nekünk, Magyarországnak még nagyobb becsü emlék, mint Itáliának Pompei. Nekünk, Bregitio teljes elpusztulása után, ez az egyetlen és világvonatkozásban is egyedülvaló romvárosunk maradt Itália számtalan római emlékével szemben. Ezt a kincset körül kellene dédelgetni, díszíteni, vigyázni rá. Mi azonban egyrészt kátránytetős faviskókat építünk a szép emlékek „védelmére”, amivel a romok finom illuzióhatását agyonverjük (nem is beszélve arról a személteléről, ami ott áll rakáson az ilyen faviskók „védelme” alatt, a beszennyezett kétezer éves kultura romfalain). A nagy költségen épült Múzeum körül

hivatásosan megőrzi ezt is a nemzet többi kulturkinésivel.

Aztán rá kell térni sürgősen a városrendezés, terjeszkedés kérdésére is. *Es itt bizonyosak vagyunk abban, hogy Budapest főváros követni fogja az olasz példákat, a gyárterjeszkedést megállítja azon a ponton Óbuda felett, ahol a háborúig jutott el és Aquincum nagyszerű, megőrzött romjai körül villavárost épít nemsokára, amely magába öleli, feldíszíti a nagy, kétezeréves római kultura itt-hagyott emlékét.*

Radnay Oszkár

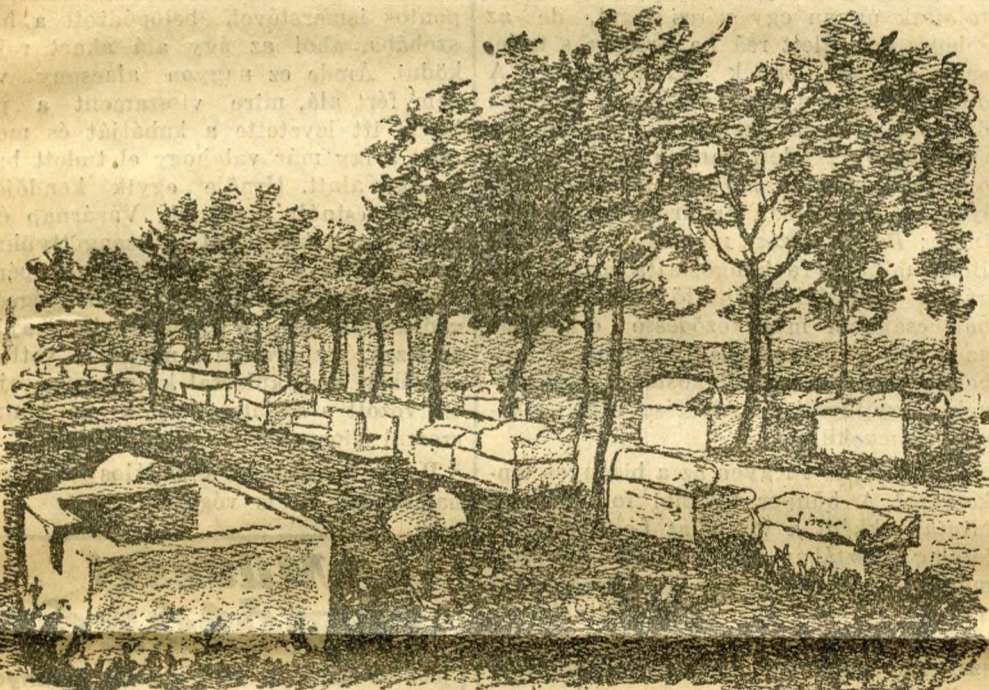

Az aquincumi múzeum a romokkal

Eznek az eseménynek azonban nem szabad bekövetkeznie, egyrészt azért, mert lecsontkultúránkkal óriási kulturvesztést is szenvedtünk, amit új szomszédaink igyekeznek fokozni is azáltal, hogy történelmi múltunk nagyszerű dokumentumait az irredenta elleni védekezés címén „átalakítják”; a zólyomi vár rendőrprofektura lett, a munkácsi Thökölykastély maradványait közönséges kaszárnyává építették át stb. Másrészt specielisan a magyar történelem előtti emlékeknek mi csak ősi vagyunk és azok az egyetemes történettudomány tulajdonai. Ha elpusztítanánk, akarva, nem akarva, mindegy, igen súlyos erkölcsi sérelmet ejtünk — önmagunkon.

igy mindjárt kapott helyzetképből Aquincum, az öt Forrás Városa kibontakozott, megmutatta magát és ezzel a legnagyobb valószínűséggel rekonstruálhatóvá vált az ősi római province kultura a mai Magyarország területén.

Aquincum jellegzetes katonaváros volt, amelyet a római védekezési mód szerint négyszögös fallal bástyáztak körül. A falat fontosabb maradványaiban meg is találták és ezzel a város határa és terjedelme csaknem bizonyos. Aquincum tehát a mai Óbuda helyén állott, centruma lenyult a mostani aquincumi múzeum tájájáig, ahol a Csigahegynek nevezett domb alól előkerült az egyik legszebben fenn-

Allé Aquincumban

Az aquincumi romok feltárása számtalan történelmi bizonyítékot adott a római provincia-életéről. Az a tudott tény, hogy az ősbirodalom határai a dunántúli területen felnyultak a Duna közvetlen vonalára és ennek az ugynevezett pannóniai birodalomrésznek nyugaton Bregitio (a mai Ószöny) és északkeleten a Duna mellett Aquincum (a mai egész Óbuda és a Duna jobbpartján a Gellért hegyig érő hatalmas város) voltak fő- és központi városai. Bregitio teljesen elpusztult, emlékének néhány morzsját, többek közt nyolc legujjabban kiasott szarkofágot, nemrég hozták fel a Nemzeti Múzeumba az egyik sírban talált értékes aranyleletekkel együtt. A többiből Ószöny építkezett, amelynek vitelt se építési anyagban nyílt szegény volt és így egyszerűen felhasználta a földréteg alól

maradt II-III. századkori amphiteatrum, aztán kiasták a Szentendrei-utól a Római fürdőig vezető nagyszerű vízvezeték csatornáit és végül a múzeum előtt az „ősi fürdőházat tárták fel, amelyhez hasonló csak Rómában találtak a különböző ott végzett ásatások során. Ez a három építményrom egészen élénk állítja az aquincumiak életét, olyan városban éltek kétezer esztendő előtt itt a Duna partján, amely a közeli források vizét felhordta vezetékcsatornán egész a mai Flórián-térig, ahol minden valószínűség szerint fürdő állott és azt szolgálta ki a vízvezeték, aztán a különböző közterek nagy ivómedencéibe adott vizet. A fürdőrom maradványai-ból pedig az látszik, hogy annak termelt hő-léggel fűtötték a mozaikpadlózat alatt, a fürdőben a medencéstermeken kívül szárítóterem,